

**TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL
LİSESİ ULUSLARARASI BAKALORYA
PROGRAMI
A1 DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI**

“Değişimin Yıkıcı Yüzü”

Danışman: Sevgi Çağlar

Öğrencinin Adı Soyadı: Ekin Köker

Numarası: D1129-042

Ödevin Sözcük Sayısı: 3874

Araştırma Konusu: Yaşar Kemal, *Hüyükteki Nar Ağacı*'nda, Orhan Kemal *Cemile* adlı yapıtında sanayi devriminin ve makineleşmenin sonucu değişen üretim ilişkilerinin, birey ve toplumsal yapı üzerindeki etkisini nasıl ele almışlardır?

 Z (ABSTRACT):

A1 Türkçe Dersi kapsamında hazırladığım bu tezde, Yaşar Kemal'in "H y kteki Nar Ağacı"nda, Orhan Kemal'in "Cemile" adlı yapıtında sanayi devriminin ve makineleşmenin sonucu değişen üretim ilişkilerinin, birey ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerini nasıl ele aldıklarını inceledim.

Hazırladığım çalışmanın giriş bölümünde toplumların yaşıyabilecekleri değişimler ve gelişimlerle, bu değişimlerin ve gelişimlerin yapıtlarda nasıl ele alındığıyla ilgili genel bir bilgi verdim. Tezin birinci bölümünde Yaşar Kemal'in "H y kteki Nar Ağacı" adlı yapıtını ele aldım, Çukurova uzamında makineli tarımın yaygınlaşmasıyla birlikte görülen toplumsal ve bireysel yapı üzerindeki değişimleri alıntılarla birlikte yorumlayarak anlattım. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Orhan Kemal'in "Cemile" adlı yapıtını inceledim ve Çukurova uzamında yaygınlaşan fabrikalı sistemle birlikte toplumda görülen gelişimleri ve değişimleri ele aldım. İki yapıtın yazarlarının da Çukurova uzamını iki farklı açıdan ele almış olmalarından faydalanarak Çukurova uzamının yaşıdığı değişikliklere geniş bir açıdan bakma olanağı buldum. Sonuç bölümünde ise iki yapıtın ağırlık verdiği noktaların farklı olmasından yararlanarak toplumların geçirebileceği gelişimlerin ve değişimlerin, halkın yaşıyışındaki ve bireysel ilişkiler bağlamındaki etkilerini irdeledim.

(sözcük sayısı: 157)

İÇİNDEKİLER:

1.Giriş.....	4
2. Gelişme	
2.1. Hüyükteki Nar Ağacı – Yaşar Kemal.....	4
2.2. Cemile – Orhan Kemal.....	10
4. Sonuç.....	16
5. Kaynakça.....	18

1.GİRİŞ

Her toplum kendi içinde maddi ve manevi değişimler ya da gelişimler yaşayabilir. Bir toplumun sanayisindeki gelişmeler ve değişimler sonucu buharlı makinelerin, traktörlerin ve biçerdöverlerin, günlük hayatta kullanılmaya başlanması, fabrikaların açılması ve ülke genelinde yaygınlaşması ile o toplumun ekonomik ve sosyal yapısında da değişimlere rastlanabilir.

Kimi yazarlar toplumlarda görülen gelişim ve değişimlere yapıtlarında yer vermiştir. Yaşar Kemal ve Orhan Kemal de bu durumu ele yazan yazarlardandır. İki yazar da Çukurova uzamında yaşanan değişimleri kendi bakış açılarına göre ele almışlardır. Bu doğrultuda Yaşar Kemal, Çukurova uzamının makineli tarımla tanışmasıyla yaşadığı birtakım değişimleri kurgularken, Orhan Kemal fabrika sistemine geçen Çukurova uzamının durumuna bir bakış açısı getirir. İki yapıtta da yazarlar değişen üretim ilişkilerinin Çukurova uzamındaki bireysel ve toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlatmışlardır.

2. Gelişme

2.1. Hüyükteki Nar Ağacı – Yaşar Kemal

Yaşar Kemal, makineli tarımın Çukurova'ya hakim olmasıyla birlikte bireylerde, Çukurova halkının yaşayışında ve toplumsal ilişkilerinde gözlenen değişimleri ele alır bu yapıtında. Yapıtın ana sorunsalını da makineli tarım sonrasında yaşanan bu değişimlerin ve gelişmelerin insanlar üzerindeki etkileri oluşturur. Gelişmelerin toplumda neden olduğu değişimleri ele alan yazar, bunu yaparken tarihsel süreç içerisinde yaptığı geri dönüşlerden ve dönemine göre yaptığı uzam betimlemelerinden yararlanmışır. Yazar, geçmişte yaşananlara göndermeler yaparak ele aldığı durum değerlendirmeleriyle, aynı sosyal yapının geçmişte yaşadığı benzer durumları karşılaştırmıştır.

Makineli tarım öncesi Çukurova uzamını iş bulmanın kolay olduğu, bereketli bir bölge olarak betimleyen yazar, makineli tarım sonrası uzamda işsizliğin yaygınlığından ve yaşanan verem salgınından bahsederek iki dönem arasındaki koşul farkını ortaya koymuştur.

“Adam bulamazlar, adam adam diye ölürler Çukurova’da... Yeterki sen var Çukurova’ya. Şimdi Çukurova’da adam diye it gibi yalvarıyorlar.” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 9)

“İki üç yıldır bu fıkara dökülüyorlar dağlardan buraya. Hem sıtmaya tutulup böyle ölüyorlar, hem de iş bulamıyorlar, aç kalıyorlar.” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 51)

Çukurova'nın değişimini ve ağalar ile işçilerin bu değişim içerisindeki durumlarını inceleyen yazar, bu figürlerin yanında, değişimin içindeki kadın figürünü de ele almıştır. Bunu yaparken de ağa kesimi ile işçi kesiminden kadın figürlerin betimlemelerine yer vererek okuyucuya kıyas yapma olanağı sunmuştur. Bir işçi karısı olan Memet'in karısı ince ve yırtık fistanlı betimlenirken, ağa yanında çalışan abla figürünün betimlemeleri çok daha farklı bir görüntü çizer: *“Kocaman kalçalı, dolgun bir kadındı. Kollarında, dirseğe kadar altın bilezikler şakırdıyordu.” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 16)* Yazar, bu betimleme farklılıklarıyla, ağa yanında çalışan kadınların, durumlarının iyi olmasının avantajlarını yaşarken; işçi kadınlar yaşam mücadelesi vermelerinin altını çizer.

Yazar, sanayinin henüz gelişmediği Çukurova'yı ele alırken, insanların bu bölgeye daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek adına göç ettiklerini ve bu bölgenin emeklerinin karşılıklarını alabilecekleri bir bölge olduğunu düşündüklerini anlatır. Yazara göre, geniş tarım arazilerine sahip ağaların, topraklarını işleyebilecek işçilere ihtiyaç duymaları ve yüksek iş gücü gerektiren faaliyetlerin çokluğu, Çukurova'nın işçiler için bir *“ekmek kapısı”* olmasını sağlamıştır.

Yapıt boyunca makinenin Çukurova uzamında yaygınlaşmasıyla birlikte yaşanan değişimleri ele alan yazar, bu değişime neden olan sebeplerin de üzerinde durmuştur. Yazara göre, tarımdaki gelişmelerden önce işçilere muhtaç olan ağalar, traktörlerin kullanılmasıyla birlikte ekim, sulama, toplama gibi faaliyetlerin tümünü tek bir araçla, daha ucuza ve daha kısa sürede halledebilir duruma gelmişlerdir. Yazar, traktörlerin ağa tarlalarında çalışan birçok işçinin yerini almasıyla ağaların işçilere olan ihtiyaçlarının azalabileceğine ve bu durumun işsizliğin artmasına neden olabileceğine de değinmiştir.

“Bu var ya, hem biçer hem döver, hem çuvala doldurur verir eline. İş kalmadı gayrı. Irgadın bini gelip bini gidiyor her gün.” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 20)

Yazarın, tarım ekonomisindeki koşulların değişmesiyle ortaya çıktığını vurguladığı bir başka değişim ise toplumda ortaya çıkan sınıf ayrımıdır. Yazar, ağaları maddi durumları elverişli figürler olarak vurgularken işçileri maddi açıdan yetersiz figürler olarak betimlemiştir. Yazar, Çukurova'ya yeni yeni yerleşen kapitalist düzenin tohumlarını sulayan ağaların yanında, ağaların köleleri haline gelen köylüleri vurgulayarak belirginleşmeye başlayan sınıfsal ayrıma dikkat çekmiştir. Yazara göre bu ayrımın sebebi, tarımda kullanılan makinelerin, makine sahiplerinin kazançlarını artırırken; işçilerin kazançlarını, onların iş olanaklarını ellerinden alarak, kısıtlamış olmasıdır.

Yazar, makineli tarımın gelişmesiyle gündün güne köleleşen işçilerin yaşadığı sıkıntıları, odak figür Memet ve yan figürler üzerinden ele alarak birçok emekçinin içinde bulunduğu zor koşulları da yansıtmıştır. Bunu yaparken Memet figürü ile işsiz kalan insanlar arasında özdeş bir bağ kurmuştur.

Çukurova'da iş bulabileceğini düşleyerek arkadaşlarını da yanına alarak Çukurova'ya yola çıkan Memet, yapıt boyunca para kazanabileceği bir "ekmek kapısının" arayışında anlatılmıştır. Çukurova'da yaşanan değişimlerden habersiz olan odak figür, hemen bir iş bulup karısına para yollayabileceğini umarak geldiği Çukurova'da "işsizlik" ile burun buruna gelmiştir. Çukurova uzamında Memet gibi iş arayışında olan birçok yan figürü betimleyen yazar, işsizliğin toplumun bütünü kapsamlı bir şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Yazar, makineli tarımın yaygınlaşmasıyla şekillenen yeni ekonomik düzende, değerini yitiren işçi kavramını ve işçilerin varlıklarını sürdürebilmek adına göstermek zorunda oldukları insanüstü mücadeleyi ele almıştır. Yazar, zor koşullarda karın tokluğuna çalışmak ve her türlü sıkıntıya mecburen katlanmak durumunda betimlediği işçi figürler üzerinden, işsizliğin insanlara yaşattığı sıkıntıları somutlamıştır. İşçilerin, iş bulma mecburiyetlerine sık sık değinen yazar, bu mecburiyetin insanlara yaşattığı sıkıntıyı çarpıcı bir dille ele almıştır.

"Bize iş kalmadı. Boğazına bir çuval taş bağla, at kendini suya. Başka iş kalmadı." (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 23)

Yazar işçi figürlerin ailelerine karşı olan sorumluluklarını da vurgulayarak, ele alınan işçi figürlerin neden iş bulmak zorunda olduklarına da açıklık getirmiştir. Yazar,

ailelerine karşı önemli sorumluluklar yüklenerek kır yaşamından Çukurova'ya gelen birçok işçinin iş bulamaması durumunda, ailesiyle birlikte açlıkla ve sefaletle yüzleşmekten korktuklarından bahsetmiştir. İşçilerin yaşadıkları bu çaresizlik duygusunu da yapıttaki işçi figürlerin üzerinden betimlemiştir.

“Eli boş nasıl gidelim. Ne diyelim elaleme? Ne diyelim avratlara? Ne diyelim çocuklara?” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 42)

Yapıtın odak figürü Memet ve arkadaşlarının Çukurova'da verem salgını olduğunu bile bile, ölmeyi göze alarak yola çıkmış olmaları, yazarın sıkça vurguladığı çalışmanın ve para kazanmanın önemine de bir örnek teşkil eder. Figürlerin içerisinde buldukları iş ve para sıkıntısı, onların ölmek pahasına da olsa iş bulmaya Çukurova'ya gitmelerine neden olmuştur. Benzer bir örnek de verem Yusuf'un ölüm döşeğinde olmasına rağmen Memet ve arkadaşlarıyla birlikte Çukurova'ya gitmekte diretmesidir.

“Ölüm yokluktan iyi. Sıtma yokluktan iyi. Verem yokluktan iyi.” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 10)

Anlatılan bu işçiler yaşamlarını devam ettirebilmek adına, çalışmak ve mücadele etmek zorundadır. İşçilerin çalışabilmek adına Çukurova ekonomisini ellerinde tutan ağalara muhtaçlığını vurgulayan yazar, bu muhtaçlığın ağaların yalnızca ekonomik değil sosyal açıdan da mutlak güç olarak algılanmasına neden olduğunu da ele almıştır. Yapıtta birçok ağa figürüne yer veren ve onları betimleyen yazar, bu figürlerin ellerinde bulundurdukları ekonomik ve sosyal güç ile toplumdaki otorite haline gelişlerini anlatır. Yazar, işçilerin kendilerine olan muhtaçlığını mutlak güce dönüştüren ağaların, köylülere istediklerini yaptırma gücüne sahip olabileceklerini de vurgular.

“Hemen şimdi köyden çıkarın bunları, çiftliğe de hiçbir dağlıyı almayacaksınız...” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 64)

Yazarın ağaları hem köylüye emir verebilen hem de istediği insanları köyden çıkartma hakkına sahip olarak anlatmış olması, ekonomik gücün, güçlünün güçsüzü yönetme araçlarından biri olduğunu ortaya koyar. Yazarın yapıt boyunca vurguladığı

bu tek bir güce dayalı sosyal yapının toplumda hakim olması, ağaların kendi topraklarının “diktatörleri” haline gelmelerine neden olmuştur.

Makinenin gelişimiyle birlikte insanlar arasında oluşmuş olan ayırımın gün geçtikçe derinleşmesi ve bu değişimin insanların kişisel özellikleri üzerinde neden olduğu değişim de yazar tarafından vurgulanan bir başka noktadır. Makineleşmenin yarattığı değişimin figürlerin kimlikleri üzerindeki etkilerini ele alan yazar, bireysel ilişkilerdeki değişime de yer vermiştir. Ağaların ellerinde tuttukları güçle bencilleşmiş olmaları, önceleri işçilere destek olan konak çalışanlarının bile duyarsızlaşmaya başlamış olarak betimlenmesi insanların yaşadığı değişimleri somutlar niteliktedir. Yazarın, figürler yoluyla hissettirdiği işçi figürü ile ağaların konuşmalarında çizilen işçi figürü örtüşmez. Yazar, işçilerin “insan” kimliklerinin, ağaların tutum ve davranışlarında geri planda kalmasını, işçilerin, varlıklarının ve emeklerinin değersizleşmesini öne çıkartmıştır. Yapıtta yer alan odak figürlerin iş bulmak umuduyla gittikleri köylerin birinde, sırf civar köylerden gelen işçiler oldukları için, hırsız muamelesi görmeleri ve bu muameleye karşı hiçbir şey yapamadıkları gibi ağa tarafından köyden de kovulmuş olmaları yazarın işçilerin “insan” kimliklerinin unutulduğunu örneklediği bir durumdur.

“Bunları atın köyden, hemen şimdi. Bu gece evlerimizi soyarlar da haberimiz olmaz. Bunların her birisi öyle hırsızlar ki... Sizi burada görmeyeceğim, yarım saat sonra geri döneceğim. Eğer sizi burada bulursam, başınıza ne geleceğinizi siz bilirsiniz.” (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 64)

Yazarın makineli tarımın insanlar ve toplum üzerinde yarattığı değişimleri somutladığı bir başka örnek ise yapıttaki abla figürüdür. Memet’in öz ablası olmadığı halde, bir abla kadar yakın gördüğünden “abla” olarak hitap ettiği bu figür, makinenin insanların başkalaşmasına neden olduğunu ortaya koyan bir örnek teşkil eder. Çukurova’nın civar köylerinden birinde yaşayan, yapıtın ana figürü Memet, makinenin olmadığı dönemlerde Çukurova’ya iş için geldiğinde, bu abla figürünün yanında çalışmaya başlar. Ancak makinenin gelişimiyle birlikte kurulu bu düzen de diğer tüm düzenler gibi yeniden şekillenir ve bir dönem sevgi dolu ve hoşgörülü bir insan olarak betimlenen abla, makinenin gelişimiyle anlayışsız, soğuk bir figüre dönüşür. Makineli tarım öncesinde, Memet ablanın yanında çalışırken, Memet’i diğer işçilerden ayrı tutan,

diğer işçilere mırmırık çorbası içirirken Memet'e yağlı dürüm veren abla, makinenin gelişiyile Memet'i tanımaz olmuş, onu başından savmıştır.

Memet: "Abla," dedi, "ben Memedim... Ekin biçmeye geldik."

Kadın başını kaldırım ona bakmadan ekmekleri yığın eden kadına döndü:

"Ver şuna bir ekmek de gitsin." (Kemal Yaşar, Hüyükteki Nar Ağacı, 16)

Memet ve abla figürü arasındaki ilişkinin değişimini ele alan yazar, sanayideki gelişmelerle birlikte insanlara hakim olmaya başlayan para kazanma hırsının, birbirlerine bir dönem aile kadar yakın olan bireylerin bile kopmasına neden olabileceğine değinmiştir. Yazar, makine öncesi dönemde dayanışma halinde olan insanların makinenin gelişiyile birlikte bencilleşebileceklerini ve paranın insanların hayatında birçok manevi değerın önüne geçebileceğini de ele almıştır. Yapıtta, maddiyatı ön plana koyan figürler bencil ve vurdumduymaz betimlenirken, maneviyatı ön plana koyan figürler hoşgörölü ve yardım sever betimlenmiştir.

Memet'in ablasıyla arasındaki ilişki ile bostancı Ahmet figürünün Memet ve arkadaşlarıyla olan ilişkisi arasındaki fark, maddiyat ya da maneviyatın ön plana çıkması durumunda ortaya çıkan farka örnek teşkil eder. Memet'in, gözü motorundan başka hiçbir şey görmeyen ablası Memet'in ne halde olduğuyla ilgilenmeden ona yalnızca bir ekmek vererek kovmuştur. Hiç tanımadıkları bostancı Ahmet ise kendisine dostça eşlik eden Memet ve arkadaşlarını bostanında misafir etmiş, onlara, hiçbir karşılık beklemeden, yatacak bir yer, yemek ve içecek su vermiştir. Yazarın, kazandığı paralar, kolundaki altın bileziklerle bencilleşmiş ve anlayışını yitirmiş bir figür olarak betimlediği Memet'in ablası figürünün yanında, koşulsuz yardım eden Bostancı Ahmet figürüne de yer vermiş olması, toplumda yaşanan değişimleri somutlar. Yazara göre, sanayide yaşanan gelişmelerle, paranın güce denk sayıldığı bir toplum yapısı oluşması insanları bencilleştirebilir, onları aç gözlü insanlar haline getirebilir. Bu yaşanan değişim sürecinde benliğini koruyup, hoşgörüsünü ve anlayışını kaybetmeyen yardım sever insanlar da olabilir; ancak bu insanlar halk içindeki azınlığı oluşturacaklardır.

2.2. Cemile – Orhan Kemal

Orhan Kemal de Yaşar Kemal gibi Çukurova uzamında yaşanan değişimleri ele almıştır. Yazar, “Cemile” adlı yapıtta, sanayi devrimi sonrası fabrikalı sistemin ve makineli tarımın, Çukurova’nın ekonomik düzenindeki yerini almasıyla birlikte şekillenen yeni ekonomik yapıyı ve bu yeni yapılanmanın bireysel ve toplumsal yapıda neden olduğu değişimleri ele alınmıştır. Bir aşk öyküsünü içinde barındıran bu yapıtta yazar, yoksul emekçi kesim ile zengin ağa kesiminin yapıtın geçtiği dönem koşulları içindeki konumunu ve dönemin toplumsal yapısını ele almıştır.

Makinelerin ve fabrikaların yaygınlaşmadığı dönemdeki Çukurova uzamının en önemli gelir kaynağının tarımsal faaliyetler olduğunu vurgulayan yazar, makinenin tarım sektöründeki yerini almasıyla birlikte insanların yaşadığı değişimleri anlatır. Yazara göre yaşanan bu değişimler insanların gelir kaynaklarının değişmesiyle ortaya çıkmıştır ve insanlar bu değişimlerden rahatsızdırlar. Yazar, insanların yaşadıkları bu rahatsızlığı Deveci Çopur Halil figürü üzerinden anlatmıştır.

“Ben her yıl bu vakitler parayla oynardım! Bu cenabetler memlekete girdi gireli bizim rızığımızın yönü değişti.” (Kemal Orhan, Cemile, 4)

Yazar, yapıtta tarlalardan çıkarılan, işsiz kalan insanların bir iş bulamadıkları durumda yaşadıkları sıkıntıları ve çaresizlikleri ele almıştır. Yalancı ağaya uyup ayaklandıklarından fabrikadaki işlerinden çıkartılan işçileri *“günlerden beri işsiz, sinirleri gergin, gözleri yuvalarına çökmüş, aç insanlar” (Kemal Orhan, Cemile, 148)* olarak betimleyen yazar, işsizliğin insanları yıprattığını ortaya koymuştur.

Fabrikayı, makineli tarım ekonomisinin yaygınlaşmasından sonra işsiz kalan işçinin yeni gelir kaynağı olarak vurgulayan yazar, koşullar ne kadar zor olursa olsun, başka bir gelir kaynağı olmayan işçilerin fabrikadaki çalışma mecburiyetlerine de değinir. Yazar, fabrikayı “mahallenin nabzı” olarak betimlemiş, insanların yaşamaya devam edebilmek adına çalışmak zorunda olduklarına dikkat çekmiştir. Fabrikayı insanları yıpratıcı, kurutan, yeri geldi mi öldüren koşullara sahip bir yer olarak anlatan yazar, tüm bu kötü koşullara rağmen işçilerin yaşamlarını devam ettirebilmek adına bu kaynağa olan bağımlılıklarının altını çizmiştir. Her türlü koşula uyum sağlamaya mecbur, eğitimsiz; ama var gücüyle çalışan işçi sınıfı, toplumun ezilen sınıfı olarak anlatılmıştır. Yazar, fabrikada çalışmanın yapıttaki işçiler için bir mecburiyet olduğunu

vurgulamak adına birçok durumu ve figürü kullanmıştır. İzzet Usta figürünün yıllarca çalıştıktan sonra işten atılınca fabrikaya tövbe etmiş olmasına rağmen, çocuklarını fabrikada çalıştırmaya devam etmesini, karısının hastalığı vereme aldırmadan çalışmasını, annesi fabrika koşullarına dayanamadığından ölen Cemile'nin fabrikada çalışmaya devam etmesini vurgulayan yazar, koşulların insanları ittiği durumlara dikkat çekmiştir. Çalışmak ve “eve ekmek götürmek” durumunda olan bu işçilerin görevlerini yerine getiremedikleri noktada yaşadıkları sıkıntıyı yazar, işsiz kalan figürlerin ağzından anlatılmıştır: “...*Eve gitmekten korkuyorum, karımın, çocuklarımın yüzüne bakmaktan korkuyorum usta.*” (Kemal Orhan, Cemile, 139)

Yazar, fabrikalı sisteme geçilmesiyle birlikte toplumdaki işçi kesiminin yaşadığı sıkıntıları betimlemek adına, aile içindeki rol paylaşımlarına da değinmiştir. Para kazanmanın evin erkeğinin görevi olarak kabul gördüğü toplum yapısında, kadın figürlerin de fabrikalarda çalışmaya başlaması hem tek kişinin kazancının aileyi geçindirmeye yeterli olamadığını, hem de değişen ekonomik düzenin toplumun geleneksel yapısında da değişiklere neden olduğunu ortaya koyar. Yazarın toplumdaki değişimin iyiye olmadığını vurguladığı bir başka örnek ise ebeveynlerin yasal olmadığı halde küçük çocuklarını bile, para kazanabilmek adına fabrikada çalıştırmalarıdır.

“Dokuz, on yaşlarında, gözleri uyku dolu, renksiz şeylerdir ki, iş kanununa uysun diye annelerinden, teyze, hala, dayı yahut da tamamıyla yabancı büyük insanlardan parayla satın alınmış nüfus kağıtlarıyla işe girmişlerdir.” (Kemal Orhan, Cemile, 13)

Yazar, geçimini sağlamak için yapacak başka hiçbir şeyi kalmadığından yasal olmayan yollarla çocuklarını işe sokan bu insanları anlatarak toplumda hakim olan çaresizlik duygusuna dikkat çekmiştir. Çocuğunu bile pazarlayabilen bu insanların yanında fabrikaların sırf ucuz işçi olarak kullanılabilecekleri için çocukları çalıştırmalarını da vurgulayan yazar, toplumun içine girdiği kültürel aşınmayı ve paranın, insanların manevi değerlerinin önüne geçişini ortaya koyar.

Yazarın, maddi değerlerin manevi değerlerin önüne geçtiğini ortaya koyduğu bir başka örnek ise Camgöz Sadık ve Karakız'ın, sırf para kazanmak için Halil'in Cemile'yi kaçırmalarına yardım etmeyi kabul etmeleridir. Paranın, toplumda güç sembolü haline geldiğini ve iyiliğin önüne geçtiğinin altını çizen yazar, parası olduğu için birçok şeyi yapma özgürlüğüne sahip betimlenen Deveci Çopur Halil'i ve para

kazanmak uğruna insanlara kötülük yapmayı bile göze alabilen Karakız'ı da bu duruma örnek olarak gösterir. Deveci Çopur Halil, parası olduğu için güçlüdür ve para kazandırabileceği için ona destek olan insanlarla kuvvetli bir figürdür. Yazara göre, İzzet Usta'nın iyi kişiliğinden etkilendiğinden kötülük yapmaktan vazgeçmek üzere olan Karakız'ın, son anda tekrar kötülük yapmaya karar vermesinin sebebi hem para kazanabilmek hem de toplumdaki baskın gücün yanında yer almaktır.

“Üç kırmızı onluk Karakız'ın kafasında canlandı. Onluklar açılıp kapanıyorlardı. Onluklar o kadar canlı, öylesine kudretliydi ki, İzzet Usta ve onun iyiliği yavaş yavaş silinmeye başladı.” (Kemal Orhan, Cemile, 107)

Yazar, yapıt boyunca çalışarak bir yerlere gelmeye çalışan, maneviyatçı, emekçi figürler ile dalaverelerle bir yerlere gelmeye çalışan, maddiyatçı figürlerin mücadelesine yer vermiştir. Cemile, Cemile'nin ağabeyi, babası, komşusu gibi figürler emekleriyle bir yerlere gelmeye çalışan, maneviyatçı figürleri temsil ederken; Deveci Çopur Halil, Camgöz Sadık, Kadir Ağa gibi figürler insanlar arkasından iş çeviren, çıkarıcı, maddiyatçı figürleri temsil eder.

Yapıtta maddiyatçı olarak ön plana çıkan figürlerden birkaçı Kadir Ağa, Deveci Çopur Halil ve bu figürlere yardım eden Camgöz Sadık, Karakız, dokumacı ustasıdır. Yazar, yapıtta yer verdiği bu figürlerle para için insanlıklarını arka plana atan insanları örneklemiştir. Bu figürlerin karşısında ise paranın önüne insanlıklarını koyan maneviyatçı figürlere yer vererek toplumun her kesimiyle özleştirilebilen figürler kullanmıştır. Yazar eski bir derebeyi olan Cemile'nin babasının para kazanmaya ihtiyacı olmasına rağmen fakir insanlara hiçbir ücret almadan hizmet etmesine dikkat çekerek Malik'in insanlığını ön plana koymuştur. Malik, yoksul koşullarda yaşamak, kızını ve oğlunu fabrikada çalıştırmak pahasına da olsa yardımseverliğinden ödün vermemiştir. Yazar, Malik'in bu kararlı tavrını, oğlunun bir arkadaşıyla arasında geçen konuşmasıyla da ortaya koymuştur:

“...O, bu değil ya, senin baban, istese oturduğu yerden zengin olur. Değil mi?”

“Söylemiyor muyum? Bize hiç acıdığı yok... Saç keser beleş, sakal kazır beleş, diş çeker beleş...Halbuki paraları olsa da o paraları biriktirse.” (Kemal Orhan, Cemile, 46)

Deveci Çopur Halil ve ağa figürleri üzerinden paranın gücünü vurgulayan yazar, paranın toplumda neden olduğu ayrımcılığa da sıkça değinmiştir. Yazar, yapıt boyunca toplumdaki ağa kesiminin memurlardan, memur kesiminin işçilerden üstün olduğu yapıya dikkat çekmiş, gruplaşmaların en önemli nedeni olarak da ekonomik ve sosyokültürel sebepleri göstermiştir. Yazar, parası olan ağa kesimini sahip olduğu güçle diğer bütün sınıfların üstünde betimlerken, işçi sınıfını en aşağılık sınıf yapısı olarak betimlemiştir. Yazara göre bu sınıfsal ayrımlar, halkın da belirli yargılar geliştirmesine, sınıflar arası iletişimin kopmasına neden olmuştur.

Deveci Çopur Halil, ekonomik durumu iyi olduğu için bir takım ayrıcalıklara sahip olan bir figür olarak betimlenmiştir. Herkese uygulanan kurallar Halil için geçerli değildir, herkesin yerine getirmek durumunda olduğu yükümlülükler onun için yükümlülük sayılmaz. *“Ağa bana bir şey demez, ben ayırırım.”* (Kemal Orhan, *Cemile*, 11) Onun bu tutumu paranın ona kazandırdığı ayrıcalıktan gelen kendine güvenden kaynaklanır. Yazar, bu figürün davranışları üzerinden, toplumda paranın gördüğü yersiz saygının ve okuyan insana hak edilen değer verilmediğinin altını çizer. Yazara göre, Halil’in kazancı az olan bir insanın, kendisi gibi kazancı çok olan bir insanla aynı kızı sevemeyeceğini savunmasının altında, paranın insanların değerini artıracığı yargısı vardır. Halil’e göre bir kızın sıradan bir katibe aşık olması mantıklı değildir ve bir kız kollarına altınlar dizebilecek bir koca seçmelidir.

“Kollarını altın burmaylan doldururum, gözümün yağını yesin... Otuz kağıtnan avrat mı sevilir bre Mamıd Emmi? Yarın evlenseler mesela, avrat tuz dedi mi, ciğeri cız der!... Halbuki beni sevse...” (Kemal Orhan, *Cemile*, 9)

Deveci Çopur Halil’in bu tavırlarını inceleyen yazar, sevgi gibi duygusal kavramların bile maddi algılarla değerlendirilebildiğini vurgular. Halil’in yapıt boyunca birçok kez yinelediği, bir leitmotive olan *“Otuz kağıtnan avrat mı sevilir?”* (Kemal Orhan, *Cemile*, 9) cümlesi de bu durumu ortaya koyar niteliktedir. Yazara göre, toplumdaki Halil benzeri figürler için para ve zenginlik gibi kavramlar, sevgi ve bağlılık gibi kavramlardan daha önce gelmektedir.

Evlilik kurumunda bile kendini gösteren sınıf ayrımını ve insanların algısını ele alan yazar, bu algıyı bir memur çocuğu ile bir işçi kızının evlenmesini memur ailesi için utanç kaynağı olarak gören Necati’nin babaannesi figürü üzerinden örneklemiştir.

“Sen bir bey çocuğusun, sıradan bir işçi kızıyla evlenmek sana yakışır mı? Senin yoksa bile babanın şerefi var, el alemin yüzüne nasıl bakarım sonra?” (Kemal Orhan, Cemile, 102)

Yazar, Necati'nin babaannesi ve onun gibi düşünen figürler üzerinden, kendilerini işçilerden daha üstün görerek onlarla iletişimlerini kesmiş insanları ele almıştır.

Yazarın yapıt boyunca vurguladığı bir başka durum ise ele alınan Çukurova uzamında, eğitimin öneminin anlaşılammış olmasıdır. Okul hayatı olmayan İzzet Usta'nın kendini geliştirmek adına okuduğu kitaplara anlam veremeyen, bir insanın kitap okuması için katip olması gerektiğini düşünen Karakız, toplumda eğitimin ve kendini geliştirmenin öneminin anlaşılmadığını gösterir. Katip Necati'nin annesi ve babası arasında geçen konuşma ise okuyan insanın toplumdaki yerini ortaya koyar niteliktedir.

“Okumasınlar efendim, benim çocuklarım da okuyup yüksek tahlil görmeyiversinler, kıyamet kopmaz ya! Hem okuyup da ne olacak? Gözleri açılıp, hisleri inceliyor, etrafın çirkinlikleri karşısında adım başı üzölmektense, neme lazımcı küçük bir meslek sahibi olup çoluk çocuklarının ekmeğinden başkasını düşünmeyi bilmesinler daha iyi!” (Kemal Orhan, Cemile, 27)

Yazar, Katip Necati'nin babası aracılığıyla, okuyup “aydınlaşan” insanların çevrelerinde gözlemledikleri değişimler karşısında çektikleri sıkıntıları, ellerinden bir şey gelmediği noktada da yaşadıkları çaresizliği dile getirmiştir. Cahil; ama zengin bir insanın, çalışkan ve okuyan bir insandan daha üstün olduğu toplum yapısını ele alan yazar, durumu bazı figürler üzerinden örneklemiştir. Fabrikanın cahil ağasının okuyan bir insana göre daha çok saygı görmesi, emrinde çalışan okumuş insanları huzuruna alıp onlarla alay etme gücünü kendinde bulabilmesi paranın ağaya kazandırdığı ayrıcalıklardandır.

“Tohtur oldular, mehendis oldular, abukat oldular da ne? Huzuruma vardılar mı, el öfelemiyorlar mı?” (Kemal Orhan, Cemile, 26)

Fabrikanın Kadir Ağa'sının, parası olduğu ve birçok işçinin işvereni konumunda bulunduğu için işçilere istediğini söyleyebilmesi, istediğini yaptırma hakkını kendinde görmesi de yazarın, paranın toplumdaki gücünü ortaya koyduğu örneklerindendir.

“Kovdum diye zoruna gitti değil mi? Tabii kovarım. Maaşını ben veriyorum.” (Kemal Orhan, Cemile, 27)

Bu insanların para kazanabilecekleri tek yerin fabrika olduğunu vurgulayan yazar, katipleri de işçileri de fabrikaya bağımlı insanlar olarak betimlemiştir. Yazara göre bu bağımlılık da ağaya, çalışanlara istediği gibi davranma özgürlüğünü vermiştir. Yazar, insanların bu durumdan duydukları rahatsızlığa rağmen ellerinden hiçbir şey gelmeyişi ve bu çaresizliğin insanlarda neden olduğu rahatsızlığı Katip Necati figürünün kendi iç çatışması üzerinden anlatmıştır.

“Sünepe diye düşündü. Başkalarının karşısında el ovalayıp susmaya, küfre karşı bile susmaya, velhasıl 24 lire 95 kuruşun hatırı için, en susulmaması gereken haller karşısında bile susmaya mecbur bir sünepe!” (Kemal Orhan, Cemile, 28)

Sınıf ayrımında en altta betimlenmiş işçi sınıfının çektiği sıkıntılar ve işçilerin zorlu yaşam koşulları yapit boyunca sıkça vurgulanmıştır. Yazarın, işçilerin yaşadığı sıkıntılı ortamı ele aldığı bir başka bölüm ise işçi mahallesini betimlediği bölümdür.

“Çürümüş tahta, paslı teneke ve kerpiç yığınlarından ibaret evleriyle işçi mahallesi sanki bir seldi, bir seldi de bu sel, uzak, çok uzaklardan yuvarlana yuvarlana, köpüre köpüre, korkunç anaforlar yapa yapa gelmiş, yıllardan beri mahallenin nabzı gibi atan fabrikanın ağır, beyaz taşlarla örtülü, kalın, sağlam ve yüksek dört duvarına dört yandan yüklenmiş; ama duvarları aşamadan, takılmış kalmıştı.” (Kemal Orhan, Cemile, 7)

Sınıf ayrımının yazar tarafından ele alınan bir başka sonucu ise sosyal ve hukuksal adaletsizliktir. Yazara göre emekçilerin her türlü koşula boyun eğmek ve susmak zorunda olmaları ağalara her türlü yolsuzluğu yapma fırsatını vermiştir. Fabrikadaki katiplerin, Kadir Ağa'nın yalanlarına ortak olmak hatta onları üstlenmek zorunda oluşu, fabrikayı sabote edenin kim olduğunu bilen işçilerin, kurulu düzeni bozmamak adına susmayı seçmeleri, kardeşine ve kendisine laf ettikleri halde karşı koyabilecek gücü olmayan Sadri'nin Camgöz Sadık karşısında susmak zorunda oluşu, hep aynı kurulu düzenin sonucudur. Yazar bu örneklerle toplumdaki yanlış gidişata, güçlünün güçsüzü ezme hakkını elde etmiş olmasına dikkat çekmiştir.

4.Sonuç

Toplumlar zamanla değişimler ve gelişimler içerisine girebilir. Ekonomik, sosyal veya kültürel anlamda yaşanabilen bu değişimler o toplumların yaşayışlarını da etkileyebilir. Teze kaynaklık eden iki yapıtta da yazarlar, sanayi devrimi ve fabrikalı üretim sisteminin yaygınlaşmasıyla, tarımda makinelerin kullanılmaya başlanmasıyla Çukurova uzamının yaşadığı değişimleri kendi bakış açılarıyla ele almışlardır. Yazarların büyük bir incelikle ele aldıkları odak figürler ve yan figürler, gerçek hayatla ilintili olarak oluşturulmuşlardır. Sosyal yapıdaki gelişmelerin insanlar üzerinde neden olduğu değişimler iki yapıttın da ana sorunsalını teşkil etmektedir.

Makinelerin, insanların yapabildikleri işleri üstlendikleri noktada insanların yeteneklerinin ve verdikleri emeklerin önemini yitirmiş olması iki yapıtta da ele alınan değişimlerden biridir. Yazarlar, makinelerin ve fabrikaların kalifiye işçinin değerini ortadan kaldırışına ve işçilere duyulan ihtiyacın azalışına dikkat çekmişlerdir. Toplumda işsizliğe neden olan bu durumun, insanları bulabildikleri her türlü işe, çalışma koşulları ne kadar kötü olursa olsun razı olmaya zorlamış olmasına değinmişlerdir. “Cemile” yapıtında, fabrikanın zorluklarına rağmen orada çalışmak durumunda anlatılan işçiler, “Hüyükteki Nar Ağacı” yapıtında verem salgını olan Çukurova’ya iş bulma umuduyla ölümü göze alarak giden köylüler, çalışmanın “zorunluluğunu” örnekler niteliktedir. Yazarlar ele aldıkları bu durumlar üzerinden, sosyal yapıda ortaya çıkmaya başlayan adaletsizliğe ve çarpık sanayileşmeye vurgu yapmıştır.

Yapıtlarda düzensiz sanayileşmenin bir sonucu olarak öne çıkan durumlardan bir tanesi de toplumda ortaya çıkan sınıf ayrımıdır. Yazarlar, makine ve fabrika sahiplerinin giderek zenginleşen koşulları ile bu gelişimlere ayak uyduramayan işçi sınıfı arasında ortaya çıkan ayrımı ele almışlardır. Yazarlara göre, işsizliğin işçi sınıfı üzerinde yarattığı baskı ve korku onların zengin ağaların sözünden çıkamayan birer köle olmalarına neden olmuştur. Yapıtlarda, işçilerin yaşamlarını devam ettirebilmek adına ağalara muhtaçlığı betimlenmiş, bu muhtaçlığın ağa kesiminin maddi gücünü sosyal güce dönüştürmesine etkisi ele alınmıştır.

“Hüyükteki Nar Ağacı” yapıtında her istediğini köylüye yaptırma gücünü elinde bulunduran ağalar ve “Cemile” yapıtında çalışanlarına istediğini söyleme, onlara

istediği gibi davranma hakkına sahip Kadir Ağa, yapıtlarda vurgulanan, paranın gc kavramına denk sayıldığı toplum yapısını ortaya koyar. Yazarlara göre bu sosyal sınıf ayırımı ve beraberinde getirdiği “maddiyatçılık” ve yozlaşmalar, insanların kimliklerinde de değişimlere neden olmuştur. Yazarlar, ağaları elinde bulundurdukları gücün sarhoşluğunda bencilleşmiş, anlayışlarını yitirmiş ve nankrleşmiş figürler olarak ele almışlardır. Her iki yapıtta da görülen bu betimlemeler, ağalara yıllarca hizmet etmiş işçi figürlerin emeklerinin hiçe sayılarak işten kovulup ortada bırakılmaları ve işçilerin mücadele etmek zorunda oldukları zor koşulların umursanmaması gibi durumlar üzerinden somutlanmışlardır. Yazarlar bu noktada özünü unutan insanoğlunun para kavramı ile krelişini, para kazanmanın insani değerlerin önüne geçişini vurgulamışlardır.

(sözcük sayısı: 3874)

KAYNAKÇA:

- Kemal, Yaşar. Hüyükteki Nar Ağacı. İstanbul: YKY Yayınları, 2009.
- Kemal, Orhan. Cemile. İstanbul: Everest Yayınları, 2009.